

KLAGANDE

Merck Sharp & Dohme (Sweden) AB, 556187-0014

Ombud: Advokaterna Magnus Eriksson och Carl Norén

Box 7169

103 88 Stockholm

MOTPART

Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket

Box 22520

104 22 Stockholm

ÖVERKLAGAT BESLUT

Tandvårds- och läkemedelsförmånsverkets beslut 2017-10-26, se bilaga 1

SAKEN

Läkemedelsförmåner

FÖRVALTNINGSRÄTTENS AVGÖRANDE

Förvaltningsrätten avslår överklagandet.

YRKANDEN M.M.

Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket (TLV) beslutade den 26 oktober 2017 att läkemedlet Simponi från och med den 27 oktober 2017 ska ingå i läkemedelsförmånerna med följande begränsning och villkor. Vid nyinsättning av TNF-hämmare subventioneras Simponi endast för patienter där etanercept inte är lämpligt. Begränsningen gäller vid indikationerna reumatoid artrit, axial spondylartrit och psoriasisartrit. Merck Sharp & Dohme (Sweden) Aktiebolag (MSD) ska tydligt informera om ovanstående begränsning i all sin marknadsföring och annan information om läkemedlet. Skälen för beslutet framgår av bilaga 1.

MSD yrkar att förvaltningsrätten ska besluta att Simponi ska ingå i läkemedelsförmånerna för behandling av indikationerna reumatoid artrit, axial spondylartrit och psoriasisartrit utan begränsningar och villkor. Till stöd för sin talan anför MSD bl.a. följande. Fram till det överklagade beslutet ingick Simponi i läkemedelsförmånerna utan några begränsningar eller villkor. Dessa tillkom efter att landstingen hade ansökt om prissänkningar, varpå TLV initierade trepartsöverläggningar och krävde att läkemedelsföretagen ska betala återbäring för all försäljning, inklusive försäljning av parallellimporterade läkemedel.

När trepartsöverläggningar avslutas utan en sidoöverenskommelse ska TLV besluta utifrån befintligt material. MSD har i det andra bud bolaget lade under trepartsöverläggningarna åtagit sig att betala återbäring till landstingen motsvarande den nivå TLV har bedömt godtagbar med undantag för parallellimporterade läkemedel. MSD:s viljeförklaring står fast. TLV har således haft möjlighet att bevilja MSD subvention utan begränsning utifrån förutsättningen att MSD ska ersätta landstingen i fullständig överenskommelse med efterfrågade nivåer endast med undantag för parallellimporterade läkemedel. Genom att inte bevilja MSD subvention

utan begränsning, trots MSD:s åtagande, har TLV lagt ett krav på återbäring för parallellimporterade läkemedel till grund för sitt beslut.

Kravet att MSD ska åta sig återbäringsskyldighet, inte bara för sin egen försäljning, utan även för försäljningen av parallellimporterade läkemedel, strider mot principerna om likabehandling och transparens.

Likabehandlingsprincipen kräver att enskilda läkemedelsföretag behandlas lika i alla delar av processen för trepartsöverläggningar och att alla läkemedelsföretag har samma förutsättningar att delta i processen. Det är uppenbart att så inte är fallet när landstingen kräver att MSD ska betala återbäring för ett annat företags försäljning, d.v.s. i praktiken subventionera konkurrerande verksamhet. Motsvarande krav ställs inte på parallellimportörerna. Kravet att MSD ska betala återbäring för parallellimporterade läkemedel innebär därför att MSD ges betydligt sämre förutsättningar för leverans av Simponi än parallellimportörerna. Kravet är därför inte förenligt med principen om likabehandling som följer av 1 kap. 9 § regeringsformen (RF).

Frågan om insyn i de åtgärder som reglerar prissättningen på humanläkemedel styrs på EU-rättens område av det s.k. transparensdirektivet (Rådets direktiv av den 21 december 1988 om insyn i de åtgärder som reglerar prissättningen på humanläkemedel och deras inordnande i de nationella sjukförsäkringssystemen [89/105/EEG]). Detta innebär bl.a. att transparensprincipen måste tillämpas vid beslut om att ett läkemedel ska ingå i läkemedelsförmånerna. Det är närmast omöjligt för MSD att uppskatta den ekonomiska risken av ett åtagande om återbäring som även omfattar parallellimporterade produkter då det inte går att uppskatta omfattningen av kommande försäljning av parallellimporterade produkter i Sverige. Kravet strider således mot principen om transparens och är därmed otillåtet även av detta skäl. Genom att ställa krav på att de parallellimporterade förpackningarna ska vara inkluderade i

sidoöverenskommelsen skjuter landstingen/TLV över den ekonomiska risken kopplad till parallellimporten på läkemedelsföretagen. Ett bättre sätt att hantera riskerna vore om parallellimportörerna själva fick ta ansvar för återbäring för sin egen försäljning. En sådan ordning skulle även hantera bristen i likabehandling.

Det är uppenbart att MSD:s vägran att acceptera kravet om att betala återbäring för parallellimporterade läkemedel, och att MSD därmed inte ingick någon sidoöverenskommelse med landstingen, utgjorde den enda grunden för begränsningarna och villkoren i det överklagade beslutet. Därmed har TLV de facto ställt upp kravet för ett subventionsbeslut utan begränsning, oavsett om kravet ursprungligen härrör från ett önskemål från landstingen. Förvaltningsrätten bör därför undanröja beslutet även om förvaltningsrätten skulle instämma i TLV:s påståenden om att det är landstingen som har utformat de villkor som MSD invänder mot.

Även om TLV formellt sett inte är part i sidoöverenskommelserna mellan företag och landsting är TLV med och formulerar vilket innehåll sidoöverenskommelserna ska ha för att ett visst subventionsbeslut ska kunna fattas. Avsikten med trepartsöverläggningar var enligt förarbetena att TLV skulle erbjuda landstingen och läkemedelsföretagen en arena att förhandla och komma överens om volymer och andra villkor inom ramen för TLV:s beslutsprocess (prop. 2013/14:93 s. 59). I det aktuella fallet har TLV haft en aktiv roll i kravställningen. Detta framgår t.ex. i ett e-postmeddelande från TLV, daterat den 22 juni 2017, i vilket TLV självständigt har förtydligat och i viss mån skärpt det enda krav som MSD inte kunde acceptera. Det är tydligt att TLV ställt sig bakom kravet som uppställts inom ramen för TLV:s process. TLV:s beskrivning av att TLV endast vidarebefordrat landstingens villkor i avtalsförhandlingarna mellan landstingen och MSD är därmed missvisande.

TLV har dessutom i ”TLV:s ställningstagande gällande parallellhandel och sidoöverenskommelser för subkutana TNF- α -hämmare”, daterat den 3 maj 2016, angett ”TLV kan inte stödja att parter avtalar bort parallellföretagens försäljning” och vidare ”Om parallellimporten till Sverige blir omfattande och de parallellimporterade förpackningarna inte inkluderas i sidoöverenskommelsen skulle den överenskomna återbäringen inte få ekonomiskt genomslag och det skulle heller inte vara möjligt att i förväg uppskatta värdet av den överenskomna återbäringen”, vilket tydligt visar att TLV ställer sig bakom den kravställning som MSD vänder sig mot. TLV ansvarar därmed för kravet.

TLV anför att MSD inte har inkommit med en ansökan om prissänkning. Detta är visserligen korrekt, men saknar relevans. Avsikten hos alla inblandade parter efter landstingens ansökningar till TLV var att behandlingskostnaden skulle hanteras genom en sidoöverenskommelse. Så skulle också ha skett om det inte vore för landstingens/TLV:s krav på återbäring för parallellimporterade läkemedel.

Som bevisning åberopas ett yttrande från Läkemedelsindustriföreningen (LIF) av vilket det framgår att LIF:s medlemsföretag har en samstämmig bild av att TLV i samband med trepartsöverläggningar inte endast tillhandahåller de praktiska förutsättningarna, inklusive en avtalstext, utan även är mycket aktiv i genomförandet av överläggningarna samt mycket tydlig med att vissa avtalsvillkor inte är förhandlingsbara. Således bekräftar LIF att TLV inte kan fransäga sig ansvar för de krav som ställs i trepartsöverläggningarna, inklusive det i målet aktuella kravet på återbäring för parallellimport.

TLV bestrider MSD:s yrkande och anför bl.a. följande. Läkemedlet Simponi är en s.k. subkutan TNF-hämmare. TLV har bedömt att det inte finns stöd för att det föreligger några signifikanta skillnader i effekt och

biverkningar mellan de olika TNF-hämmare som finns inom läkemedelsförmånerna. Samtliga landsting ansökte om ändring av priset för Simponi och ville utnyttja sin rätt att överlägga i ärendet. TLV bedömde därefter att en behandlingskostnad som översteg den lägsta behandlingskostnaden för TNF-hämmare med 20,5 procent var acceptabel för en fortsatt generell subvention av ett sådant läkemedel. Simponis behandlingskostnad låg 23,7 procent över denna gräns vid indikationerna reumatoid artrit, axial spondylartrit och psoriasisartrit. MSD fick innan det överklagade beslutet fattades information från TLV om hur stor kostnadsminskning som behövdes för att Simponis behandlingskostnad skulle anses rimlig vid all användning, d.v.s. för att fortsätta ingå i läkemedelsförmånerna med generell subvention. Beslutet föregicks av trepartsöverläggningar mellan landstingen, MSD och TLV. Inom ramen för dessa trepartsöverläggningar förhandlade landstingen och MSD om att ingå ett avtal, en s.k. sidoöverenskommelse. Genom en sidoöverenskommelse kan ett läkemedelsföretag åta sig att återbära en del av landstingens kostnader för ett visst läkemedel. Sidoöverenskommelser mellan läkemedelsföretag och landsting leder till en minskning av samhällets kostnader för läkemedlet, en kostnadsminskning som TLV kan väga in i beslut om pris och subvention för läkemedlet. Landstingen och MSD kom inte överens om någon sidoöverenskommelse inom ramen för trepartsöverläggningarna. MSD gav inte heller in någon prissänkingsansökan avseende Simponi. För att Simponi skulle kunna uppfylla förutsättningarna för att omfattas av läkemedelsförmånerna i 15 § lagen (2002:160) om läkemedelsförmåner m.m. (förmånslagen) krävdes därför en minskning av kostnaderna för Simponi, vilket kunde åstadkommas genom en begränsning i subventionen.

TLV är skyldig att ge läkemedelsföretag och landsting tillfälle att överlägga i de ärenden som rör frågan om ett läkemedel ska ingå i läkemedelsförmånerna eller om ett tidigare fastställt pris ska ändras. För att

TLV ska kunna bedöma kostnaden för användning av ett läkemedel behöver TLV information om bl.a. aktuell patientgrupp och volym, exempelvis om hur många patienter som kommer att behöva använda läkemedlet och under hur lång tid. Kunskapen om hur läkemedlet kommer att användas finns framför allt i landstingen. Syftet med trepartsöverläggningar är att ett läkemedelsföretag och TLV tillsammans kan diskutera dessa faktorer med landstingen. Det är dock landstingen och läkemedelsföretagen som ingår sidoöverenskommelser. Det är även landstingen som har utformat de villkor som MSD invänder mot, vilket tydligt framgår av korrespondensen med MSD i ärendet. Förhållandet att TLV har vidarebefordrat landstingens villkor i avtalsförhandlingarna mellan landstingen och MSD innebär inte att TLV, som inte är avtalspart, kan ställa några krav på företaget i den delen. MSD:s påstående om att det är TLV som har krävt att MSD ska betala återbäring på ett visst sätt är således inte riktigt. TLV:s ställningstagande gällande parallellhandel och sidoöverenskommelser för subkutana TNF- α -hämmare ingår inte i förevarande ärende. Det framgår istället tydligt av de handlingar MSD har fått per e-post den 22 juni 2017 att det är landstingens förslag att parallellimport ska omfattas av en sidoöverenskommelse mellan MSD och landstingen.

TLV:s beslut att begränsa Simponis subvention har präglats av förutsebarhet och likabehandling. MSD, och övriga företag som har deltagit i trepartsöverläggningar rörande subkutana TNF-hämmare och JAK-hämmare, har fått detaljerad information om bl.a. TLV:s och landstingens olika roller i överläggningarna, landstingens uppställda villkor för att ingå en sidoöverenskommelse och TLV:s syn på subventionsbegränsningar. TLV har även informerat MSD om vilken pristolerans som har bedömts motiverad mellan de subkutana TNF-hämmare och JAK-hämmare som ingick i läkemedelsförmånerna vid det aktuella tillfället. Den aktuella pristoleransen har TLV tillämpat för samtliga dessa produkter.

MSD anger att det i trepartsöverläggningarna har varit samtliga deltagares avsikt att MSD ska sänka behandlingskostnaden för Simponi genom en sidoöverenskommelse istället för genom att ge in en prissänkingsansökan till TLV. Detta påstående är inte korrekt. MSD har haft möjlighet att sänka behandlingskostnaden för Simponi genom att antingen ge in en prissänkingsansökan enligt 13 § förmånslagen eller genom att ingå en sidoöverenskommelse med landstingen. Detta är MSD, som i samband med trepartsöverläggningar mellan TLV, MSD och landstingen år 2016 valde att ge in en prissänkingsansökan för att Simponi skulle få generell subvention, väl medvetet om.

MSD hävdar att bolaget har accepterat en prissänkning i den nivå som TLV har kommunicerat. TLV godtar inte detta påstående. MSD har inte inkommit med en ansökan om prissänkning eller på annat sätt tydligt uttryckt en önskan om att sänka priset. MSD hävdar att enbart bolagets viljeförklaring att till landstingen återbära en del av kostnaderna för försäljningen av Simponi borde ha föranlett att Simponi skulle ha fått fortsätta ingå i läkemedelsförmånerna med generell subvention. En sidoöverenskommelse är ett avtal mellan företaget och landstingen som avser den faktiska användningen av läkemedlet, d.v.s. omständigheter som kommer att inträffa efter det att TLV har fattat sitt beslut. Det är företaget som enligt 8 § förmånslagen ska visa att läkemedlet uppfyller förutsättningarna i 15 § samma lag. För att TLV vid en bedömning i enlighet med 15 § förmånslagen ska kunna ta hänsyn till en påstådd kostnadsminskning behöver företaget göra sannolikt att denna kommer att inträffa. Endast förhållandet att ett företag har lämnat ett anbud till landstingen är inte ett underlag som TLV kan förlita sig på kommer att leda till någon faktisk kostnadsminskning. I ärendet fick TLV dessutom information om att landstingen inte accepterade MSD:s anbud och någon sidoöverenskommelse tillfördes därmed inte ärendet. MSD har således inte

visat att behandlingskostnaden kommer att hamna på en nivå som kan anses rimlig vid en tillämpning av 15 § förmånslagen.

SKÄLEN FÖR AVGÖRANDET

Ett receptbelagt läkemedel ska enligt 15 § förmånslagen omfattas av läkemedelsförmånerna under förutsättning att kostnaderna för användning av läkemedlet framstår som rimliga från medicinska, humanitära och samhällsekonomiska synpunkter, och det inte finns andra tillgängliga läkemedel eller behandlingsmetoder som är att bedöma som väsentligt mer ändamålsenliga. TLV har beslutat att begränsa användningsområdet för läkemedlet Simponi inom läkemedelsförmånerna med hänsyn till att Simponi har en för hög behandlingskostnad i förhållande till andra läkemedel som har likvärdig effekt.

Av utredningen i målet framgår att MSD och landstingen har diskuterat möjligheten att ingå ett avtal om att MSD ska betala återbäring till landstingen med en viss procent av apotekens försäljningspris per den 1 oktober 2017 för den försäljning av Simponi som expedieras inom läkemedelsförmånerna. Något avtal ingicks dock aldrig eftersom landstingen ville teckna avtal avseende all försäljning av Simponi inom läkemedelsförmånerna medan MSD endast var berett att teckna avtal avseende de förpackningar med Simponi som marknadsförts av MSD och inte de förpackningar som marknadsförts av parallellimportörer. Av 13 § förmånslagen följer att om överläggningar avseende frågan om ändring av ett tidigare fastställt pris på ett läkemedel inte leder till en överenskommelse kan TLV fastställa det nya inköpspriset eller försäljningspriset på grundval av tillgänglig utredning. MSD har gjort gällande att TLV härvid borde ha beaktat att MSD har erbjudit att betala återbäring till landstingen avseende de förpackningar med Simponi som marknadsförts av MSD. Enbart förhållandet att MSD har erbjudit sig att betala återbäring till landstingen för

en del av försäljningen av Simponi, ett anbud som inte accepterades av landstingen, garanterar enligt förvaltningsrättens mening inte att behandlingskostnaden för Simponi inte kommer att överstiga den kostnad som har ansetts samhällsekonomiskt rimlig. TLV har således haft fog för att inte beakta MSD:s anbud till landstingen vid fastställandet av priset för Simponi. Med hänsyn till att priset för Simponi således är betydligt högre än priset för andra läkemedel som ger likvärdig effekt för patienter med reumatoid artrit, axial spondylartrit och psoriasisartrit finns det andra läkemedel som är att bedöma som väsentligt mer ändamålsenliga vid behandling av de nämnda sjukdomarna och Simponi uppfyller därmed inte förutsättningarna i 15 § förmånslagen för att omfattas av generell subvention.

MSD har anfört att det strider mot principerna om likabehandling och transparens att ställa upp ett krav på att MSD ska betala återbäring till landstingen avseende all försäljning av Simponi inom läkemedelsförmånerna, även de förpackningar med Simponi som marknadsförs av eventuella parallellimportörer. MSD har vidare uppgett att TLV står bakom det aktuella kravet eftersom det har uppställts inom ramen för TLV:s beslutsprocess, att TLV i e-postmeddelande till MSD självständigt har preciserat och utvidgat kravet samt att TLV i ett ställningstagande har uttalat bl.a. att TLV inte kan stödja att parter avtalar bort parallellföretagens försäljning.

Förvaltningsrätten anser att det framgår av utredningen i målet, bl.a. dokumentet ”Information om trepartsöverläggningar gällande subkutana TNF-hämmare och JAK-hämmare” och presentationsmaterial från informationsmöte den 14 juni 2017 avseende trepartsöverläggningarna, att det är landstingen som har ställt upp kravet att en sidoöverenskommelse mellan landstingen och ett läkemedelsföretag ska inkludera all försäljning av produkten inom läkemedelsförmånerna. I e-postmeddelande från TLV till

MSD, daterat den 22 juni 2017, anges att ett dokument med de slutliga förutsättningarna för fortsatt process gällande trepartsöverläggningar av subkutana TNF-hämmare och JAK-hämmare och två versioner av sidoöverenskommelsen bifogas meddelandet. TLV har i e-postmeddelandet redogjort för ”några förtydliganden som även beskrivs i det bifogade materialet” därefter anges bl.a. ”Som kommunicerats tidigare och så som tillämpats i tidigare överenskommelser kommer inte förändringar kring skrivningar runt parallellimport att införas i sidoöverenskommelsen. All försäljning på recept inklusive parallellhandel omfattas av avtalen – detta eftersom det juridiskt inte är möjligt att avtala bort parallellhandel inom EU. All försäljning i Sverige måste inkluderas – oavsett om den är såld via direktimport av tillverkande företag eller via parallellhandel”. Enligt förvaltningsrättens mening innebär inte detta att e-postmeddelandet kan tolkas som att TLV har ställt upp kravet eller förtydligat detta på egen hand. Omständigheten att TLV i ett ställningstagande daterat den 3 maj 2016, d.v.s. drygt ett år innan de aktuella trepartsöverläggningarna inleddes, har gett uttryck för att man inte kan stödja att parter avtalar bort parallellföretagens försäljning i sidoöverenskommelser och att man anser att det varken är lämpligt eller möjligt att landstingen skulle förhindra eller försöka begränsa parallellhandel genom avtal kan enligt förvaltningsrättens mening inte anses innebära att det är TLV som, under de aktuella trepartsöverläggningarna, ska anses ha ställt upp kravet på att en sidoöverenskommelse ska omfatta all försäljning av ett visst läkemedel.

Av 1 kap. 9 § RF följer att förvaltningsmyndigheter i sin verksamhet ska beakta allas likhet inför lagen samt iaktta saklighet och opartiskhet. Trepartsöverläggningarna inleddes efter att landstingen hade ansökt om en ändring av priset på Simponi, och läkemedel med likvärdig effekt, samt begärt överläggningar. Såvitt framgår av utredningen i målet har samtliga de läkemedelsföretag som har deltagit i de aktuella trepartsöverläggningarna behandlats lika av TLV. MSD har inte heller invänt att så inte skulle vara

fallet. Förvaltningsrätten anser inte att förhållandet att TLV inte har inlett överläggningar även med eventuella parallellimportörer av de aktuella läkemedlen innebär att TLV har handlat i strid med likabehandlingsprincipen.

Rådets direktiv av den 21 december 1988 om insyn i de åtgärder som reglerar prissättningen på humanläkemedel och deras inordnande i de nationella sjukförsäkringssystemen (89/105/EEG) syftar, enligt femte skälet i direktivet, till att få en överblick över metoderna för nationell prissättning och att göra dem allmänt tillgängliga för alla som är verksamma på läkemedelsmarknaden i medlemsstaterna. Direktivet innehåller bl.a. bestämmelser om tidsfrister för olika beslut och om att diverse beslut som är negativa för läkemedelsföretag, bl.a. beslut om att utesluta en produkt från förteckningen över läkemedel som omfattas av sjukförsäkringssystemet, ska innehålla en motivering som grundar sig på objektiva och kontrollerbara kriterier. Direktiv 89/105/EEG reglerar enligt förvaltningsrättens mening dock inte innehållet i eventuella avtalsvillkor mellan läkemedelsföretag och deras offentliga motparter i medlemsstaterna eller att dessa skulle behöva innebära att den ekonomiska risken vid tecknande av ett avtal är helt klarlagd på förhand.

Om landstingen och MSD hade ingått ett återbäringsavtal hade det varit fråga om ett civilrättsligt avtal. Tvister vad gäller avtal prövas av allmän domstol. Det ankommer således inte på förvaltningsrätten att ta ställning till skäligheten avseende de avtalsvillkor som har diskuterats mellan landstingen och MSD. Vidare är en sidoöverenskommelse med landstingen inte den enda möjligheten för MSD att justera priset på Simponi så att det hamnar på den nivå som TLV har bedömt vara acceptabel för att läkemedlet skulle ha omfattats av läkemedelsförmånerna utan begränsningar. I dokumentet ”Information om trepartsöverläggningar gällande subkutana TNF-hämmare och JAK-hämmare”, vilket skickades till

läkemedelsföretagen innan trepartsöverläggningarna påbörjades, anges att TLV utifrån innehållet i eventuella sidoöverenskommelser och listprissänkningar gör en bedömning om eventuella ändringar i subventionsstatus behöver göras för respektive produkt. TLV har vidare i meddelande daterat den 8 september 2017 informerat MSD om hur mycket kostnaden för Simponi måste sänkas utifrån det då gällande listpriset för att hamna inom den pristolerans TLV har bedömt vara motiverad mellan de TNF-hämmare och JAK-hämmare som vid det tillfället fanns i läkemedelsförmånerna. I meddelandet anges även att MSD, förutom att man fortfarande har möjlighet att erbjuda landstingen ytterligare återbäring, också har möjlighet att inkomma med en listprissänkning. MSD, som inte har inväntat att TLV skulle ha begått något fel vid fastställandet av den pristolerans för TNF-hämmare och JAK-hämmare som har kommunicerats till berörda läkemedelsföretag, har således haft möjlighet att, utan att ingå något avtal med landstingen, sänka priset för Simponi så att det hade hamnat inom den fastställda pristoleransen. Denna möjlighet har MSD varit medveten om under processens gång då TLV vid flera tillfällen har påmint MSD därom.

Sammanfattningsvis anser förvaltningsrätten att MSD inte har visat att TLV:s beslut att meddela begränsning och villkor för Simponis deltagande i läkemedelsförmånerna strider mot förmånslagen, 1 kap. 9 § RF eller direktiv 89/105/EEG. MSD:s överklagande ska därför avslås.

HUR MAN ÖVERKLAGAR

Detta avgörande kan överklagas. Information om hur man överklagar finns i bilaga 2 (FR 03).

Håkan Åberg
Chefsrådmann

Nämndemännen Lars-Åke Henriksson, Susanne Lindström och Fred Saberi har också deltagit i avgörandet.

Föredragande har varit Cecilia Larsson.

Hur man överklagar

FR-03

Vill du att beslutet ska ändras i någon del kan du överklaga. Här får du veta hur det går till.

Överklaga skriftligt inom 3 veckor

Tiden räknas oftast från den dag som du fick del av beslutet. I vissa fall räknas tiden i stället från beslutets datum. Det gäller om beslutet avkunnades vid en muntlig förhandling, eller om rätten vid förhandlingen gav besked om datum för beslutet.

För part som företräder det allmänna (till exempel myndigheter) räknas tiden alltid från beslutets datum.

Hur räknar vi ut tiden?

Sista dagen för överklagande är exakt 3 veckor från den veckodag som tiden börjar räknas. Om du exempelvis fick del av beslutet måndagen den 2 mars går tiden ut måndagen den 23 mars.

Om sista dagen för överklagande är en helgdag, midsommarafton, julafton eller nyårsafton, räcker det att överklagandet kommer in nästa vardag.

Så här gör du

1. Skriv förvaltningsrättens namn och målnummer.
2. Förklara varför du tycker att beslutet ska ändras. Tala om vilken ändring du vill ha och varför du tycker att kammarrätten ska ta upp ditt överklagande (läs mer om prövningstillstånd längre ner).

3. Tala om vilka bevis du vill hänvisa till. Förklara vad du vill visa med varje bevis. Skicka med skriftliga bevis som inte redan finns i målet.

4. Lämna namn och personnummer eller organisationsnummer.

Lämna aktuella och fullständiga uppgifter om var domstolen kan nå dig: postadresser, e-postadresser och telefonnummer.

Om du har ett ombud, lämna också ombudets kontaktuppgifter.

5. Skicka eller lämna in överklagandet till förvaltningsrätten. Du hittar adressen i beslutet.

Vad händer sedan?

Förvaltningsrätten kontrollerar att överklagandet kommit in i rätt tid. Har det kommit in för sent avvisar domstolen överklagandet. Det innebär att beslutet gäller.

Om överklagandet kommit in i tid, skickar förvaltningsrätten överklagandet och alla handlingar i målet vidare till kammarrätten.

Har du tidigare fått brev genom förenklad delgivning kan även kammarrätten skicka brev på detta sätt.

Prövningstillstånd i kammarrätten

När överklagandet kommer in till kammarrätten tar domstolen först ställning till om målet ska tas upp till prövning.

Kammarrätten ger prövningstillstånd i fyra olika fall.

- Domstolen bedömer att det finns anledning att tvivla på att förvaltningsrätten dömt rätt.
- Domstolen anser att det inte går att bedöma om förvaltningsrätten dömt rätt utan att ta upp målet.
- Domstolen behöver ta upp målet för att ge andra domstolar vägledning i rättstillämpningen.
- Domstolen bedömer att det finns synnerliga skäl att ta upp målet av någon annan anledning.

Om du *inte* får prövningstillstånd gäller det överklagade beslutet. Därför är det viktigt att i överklagandet ta med allt du vill föra fram.

Vill du veta mer?

Ta kontakt med förvaltningsrätten om du har frågor. Adress och telefonnummer hittar du på första sidan i beslutet.

Mer information finns på www.domstol.se.